

Poz. 4

**UCHWAŁA NR 7
RADY NAUKOWEJ DYSCYPLINY
GEOGRAFIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNA I GOSPODARKA PRZESTRZENNA**

z dnia 7 stycznia 2020 r.

**w sprawie odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego
dr Małgorzacie Fladze
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie geografia społeczno-
ekonomiczna i gospodarka przestrzenna**

Na podstawie art. 18a ust. 11 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j.: Dz.U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm., dalej: ustawa o stopniach i tytule) w związku z art. 179 ust. 1 i ust. 3 pkt 1 i pkt 2 lit. b ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. poz. 1669 z późn. zm.) w związku z § 2 ust. 2, § 5 ust. 1 i 2 oraz § 7 ust. 3 uchwały nr 481 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 16 października 2019 r. w sprawie określenia sposobu postępowania w sprawie nadania stopnia doktora oraz stopnia doktora habilitowanego na Uniwersytecie Warszawskim (Monitor UW poz. 340), Rada Naukowa Dyscypliny Geografia Społeczno - Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna, w składzie jak w załączniku, po zapoznaniu się z opinią komisji habilitacyjnej w składzie:

- 1) przewodniczący Komisji – prof. dr hab. Tadeusz Strykiewicz
- 2) sekretarz Komisji – dr hab. Ewa Skowronek
- 3) recenzent – dr hab. Elżbieta Gołata
- 4) recenzent – prof. dr hab. Daniela Szymańska
- 5) recenzent – prof. dr hab. Zbigniew Długosz
- 6) członek Komisji – dr hab. Anna Runge
- 7) członek Komisji - dr hab. Anna Janiszewska

z dnia 10 lipca 2019 r. w sprawie nadania/odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego, odmawia Pani dr Małgorzacie Fladze, nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

Uzasadnienie

Zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy o stopniach i tytule, uchwała w przedmiocie nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego jest podejmowana w głosowaniu tajnym i zapada bezwzględnią większością oddanych głosów przy obecności co najmniej połowy ogólnej liczby osób uprawnionych do głosowania.

W głosowaniu tajnym nad nadaniem Pani stopnia doktora habilitowanego głosowało 15 osób, uprawnionych do głosowania było 17 osób. Za nadaniem stopnia doktora habilitowanego oddano 1 głos, przeciw oddano 5 głosów, wstrzymało się od głosowania 9 osób. Wobec tego bezwzględną większością głosów, przy obecności co najmniej połowy ogólnej liczby osób uprawnionych do głosowania, odmówiono Pani nadania stopnia doktora habilitowanego.

Członkowie Rady Naukowej Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna po zapoznaniu się z recenzjami i po dyskusji podtrzymali główne zastrzeżenia zawarte w recenzjach. Najważniejsze z zastrzeżeń to:

1. Główne osiągnięcie naukowe to powtórzenie rozprawy doktorskiej („doktorat bis”).
2. W modelu nie uwzględniono faz rozwoju gospodarczego (industrialna, postindustrialna) ani faz urbanizacji.
3. Istnieje znacząca rozbieżność między tytułem pracy a jej treścią. Merytoryczna zawartość pracy pt. „Model przemian demograficznych w regionach wyludniających się Polski na przykładzie województwa lubelskiego” bardziej odpowiadałaby tytułowi: „Regionalne i lokalne uwarunkowania procesu wyludniania na przykładzie województwa lubelskiego” czy też: „Wpływ czynników regionalnych i lokalnych na wyludnianie się obszarów na przykładzie województwa lubelskiego”. Mimo, iż w tytule pracy zadeklarowane są „regiony wyludniające się Polski na przykładzie województwa lubelskiego”, Habilitantka nie analizuje ani regionów wyludniających się Polski (analizy dotyczą najczęściej Polski ogółem), ani obszarów wyludniających się w woj. lubelskim (analiza województwa ogółem lub obszarów wiejskich województwa, z których przecież nie wszystkie się wyludniają).
4. Być może z punktu widzenia dokumentów europejskich, czy opracowań ogólnokrajowych (do których Autorka nawiązuje w przeglądzie literatury) można generalizować, że całe województwo lubelskie stanowi obszar problemowy. Jednak przygotowując rozprawę dotyczącą tylko tego województwa należało dokonać w jego obrębie delimitacji obszarów wyludniających się, stanowiącej punkt wyjścia do ich dalszych badań.
5. Tytuł rozprawy sugeruje, że badaniem objęte będą regiony wyludniające się, a z kolei podrozdział „Obszar badań” wyraźnie określa, że badania prowadzono „na obszarze województwa lubelskiego w obecnych granicach administracyjnych” (s. 21), zaś w pracy faktycznie badane są obszary wiejskie województwa lubelskiego. Czytelnikowi uświadamia to założenie badawcze na str. 17 oraz cel 10 (s. 19), które określają, że tytułowy „Model przemian demograficznych...” będzie konstruowany dla obszarów wiejskich: „proponowany model ma mieć charakter uniwersalny i być odnoszony do innych wiejskich regionów wyludniających się w kraju”.
6. Mimo sformułowania tematu pracy „Model przemian demograficznych w regionach wyludniających się Polski na przykładzie województwa lubelskiego” nie przedstawiono w niej ewentualnego wyludniania się miast. Jeśli zjawisko to w miastach Lubelszczyzny nie występuje, to temat pracy należało uściślić, zawężając go do obszarów wiejskich.
7. W Polsce proces depopulacji miast w ostatnich 20 latach zachodzi dość wyraźnie. Autorka nie zauważa tego nawet w przeglądzie literatury, który już w tytule rozdziału ogranicza do obszarów wiejskich, mimo iż tytuł rozprawy habilitacyjnej tego ograniczenia nie ma.
8. Tytuły rozdziałów także nie odpowiadają ich zawartości.

9. Brak poprawnej identyfikacji obszaru badań. Przyjęcie obszarów wiejskich województwa lubelskiego jako wyludniających się też jest niepoprawne, gdyż obszary te wykazują wyraźne zróżnicowanie tendencji zmian zaludnienia.

10. Habilitantka nie potrafi sformułować problemu pracy. Autorka formułuje problem jako wyludnianie się Lubelszczyzny i z charakterystyki tego obszaru wywodzi założenia badawcze pracy. Przegląd literatury następuje dopiero po sformułowaniu założeń metodologicznych i jest on świetny, ale tylko w odniesieniu do woj. lubelskiego. Niestety wnioski innych autorów (m.in. Barwińska, Eberhardt, Miazga, Miszcuk) o emigracyjnym charakterze depopulacji na Lubelszczyźnie nie stanowią punktu wyjścia dla omawianej rozprawy. We Wstępie, w Rozdziale 5. „Stan badań nad depopulacją...” prowadzone, zwłaszcza w ostatniej dekadzie, w wielu ośrodkach naukowych badania nad wyludnianiem obszarów albo nie są w ogóle dostrzeżone przez Autorkę (ośrodek poznański: T. Strykiewicz), albo też są potraktowane bardzo wybiórczo (ośrodek sosnowiecki, dla którego przytoczono prace zupełnie przypadkowe, a w ogóle nie uwzględniono fundamentalnych, nowszych badań). Wynika to po części z faktu, że w analizowanej pracy całkowicie pominięto problem wyludniania się miast.

11. Duża wybiórczość i przypadkowość dotyczą także przeglądu literatury zagranicznej.

12. To właśnie z dogłębnej analizy literatury przedmiotu oraz teorii, w ramach których Autorzy rozpatrywali (bądź nie) zagadnienie depopulacji, powinna wynikać próba zdefiniowania problemu pracy (brak jednoznacznego wskazania, co Autorka rozumie przez pojęcie „wyludniania obszarów”) oraz własna koncepcja badawcza Habilitantki. Odniesienie do przyczyn i teorii wyjaśniających ten proces pojawia się dopiero od str. 141 w rozdziale IV zatytułowanym „Procesy demograficzne w województwie lubelskim w świetle teorii rozwoju demograficznego” (w którym Autorka analizuje procesy tylko na poziomie krajowym).

13. Niespójne są założenia metodologiczne pracy. „Drugim priorytetowym zamierzeniem było stworzenie uogólnionego modelu przemian ludnościowych na obszarach depopulacyjnych Polski po II wojnie światowej” – co zaprzecza hipotezie 2: „Lubelszczyzna znacząco odbiega od kraju jako całości; można zaobserwować wyraźną odmiennność województwa od pozostałych obszarów Polski pod względem ludnościowym.” (s. 17); hipotezie 5: „układ uwarunkowań aktualnego stanu ludności na Lubelszczyźnie ... wynika ze specyficznej lokalizacji województwa, w niewielkim stopniu powtarza się w innych częściach kraju ...” oraz hipotezie 6 „z uwagi na silne oddziaływanie czynników lokalnych i regionalnych procesy demograficzne w woj. lubelskim odbiegają pod wieloma względami od zgeneralizowanych, wzorcowych zmian opisywanych przez teorie ludnościowe”.

14. Cele i zamierzenia badawcze powinny wynikać z hipotez a nie im zaprzeczać. Pomimo wciąż podkreślanej w pracy odmienności uwarunkowań procesów ludnościowych w woj. lubelskim od pozostałych obszarów kraju (m.in. str. 11, 14, 16)) Autorka postanowiła przyjąć tak nietypowe, specyficzne województwo („... region lubelski prezentuje specyficzny – w skali nie tylko Polski ale i Europy – typ przestrzeni społeczno-ekonomicznej...” s. 11) do budowy uniwersalnego modelu przemian ludnościowych (ostatni wiersz na dole str. 17), który ma „być odnoszony do innych wiejskich regionów wyludniających się w kraju” a także „można go zastosować do innych państw europejskich” (s. 17, s. 328–329). Jest to niekonsekwencja i błąd logiczny. Autorka koncentruje uwagę na odmienności Lubelszczyzny w stosunku do reszty kraju zaś nie wskazuje na czym polegają podobieństwa tego obszaru do innych regionów wyludniających się. Bardzo rzadko porównywany jest przebieg

analizowanych procesów na obszarze woj. lubelskiego do innych regionów wyludniających się.

15. Jeśli w założeniach metodologicznych i w całej pracy przewija się teza, że w kreowaniu przemian demograficznych woj. lubelskiego dominującą rolę odgrywają czynniki lokalne i regionalne, to dlaczego nigdzie tej tezy nie zweryfikowano? Ograniczono się tylko do wyróżnienia czynników kontynentalnych, ogólnokrajowych, regionalnych i lokalnych (Wstęp; Podsumowanie), ale nigdzie nie zbadano wpływu tych grup uwarunkowań na procesy demograficzne. W rozdziale V w podrozdziale 5. „Hierarchia determinant” – nie uwzględniono takiego podziału czynników, badając *a priori* tylko wpływ uwarunkowań regionalnych i lokalnych na procesy ludnościowe.

16. Zaskakuje także hipoteza 6 oraz stwierdzenie na str. 14, 6 wiersz od góry: „uogólnione cechy, które przypisywane są kolejnym fazom przejść, szczególnie drugiego przejścia demograficznego, nie współgrają w pełni z realiami woj. lubelskiego”. Jednak na str. 160 Autorka skłania się, że procesy związane z teoriami wywierają istotny wpływ na sytuację w woj. lubelskim a już na str. 165 zmienia zdanie pisząc ...województwo lubelskie, które – jak wykazano w poprzednich częściach pracy – odbiega pod tym względem nie tylko od państw Europy, ale także od innych regionów Polski, i w którym to właśnie zespół miejscowych czynników miał decydujący wpływ na procesy ludnościowe.” Czynniki regionalne i lokalne mogą hamować bądź przyspieszać zjawiska i procesy związane z teoriami rozwoju demograficznego wspomnianymi przez Habilitantkę, lecz stwierdzenie, że nie współgrają one z realiami woj. lubelskiego sugeruje, że na Lubelszczyźnie (ze względu na jej odmienność) prawa demograficzne nie działają (?!). Dlaczego zatem przyjęto ten obszar jako podstawę budowy modelu przemian demograficznych regionów wyludniających się?

17. Pojawia się niepewność czy Habilitantka rozumie czym jest paradygmat i jakie paradygmaty były, bądź są obecnie identyfikowane w geografii (Kuhn, Chojnicki, Czyż, Maik)? Za podstawowy cel teoretyczno-metodologiczny Autorka przyjęła „... poszerzenie współczesnego podejścia badawczego dotyczącego się obszarów wyludniających się w Polsce i stworzenie nowego paradygmatu tych badań”. Głównym zamierzeniem Autorki jest „nowa interpretacja przemian demograficznych” nie tylko w kontekście procesów gospodarczych, ale również w świetle modeli rozwoju demograficznego (teorii ludnościowych) oraz nowych, rzadko uwzględnianych czynników (w dalszej części pracy dowiadujemy się, że chodzi o starzenie) determinujących przebieg procesów ludnościowych. Brzmi to bardzo górnolotnie, lecz niestety niewiele z tego wynika w pracy.

18. Przedstawiona do oceny rozprawa jest w istocie opisowo-analityczną charakterystyką obszarów wiejskich województwa lubelskiego, co potwierdzają cele pracy (z wyjątkiem celów 6 i 10). Sama Habilitantka deklaruje zarówno w Autoreferacie (s. 6), jak i w książce (s. 27), że: „Ze względu na analityczno-poznawczy charakter pracy, zasadniczą zastosowaną w niej metodą była analiza i interpretacja danych statystycznych...”. Właściwa część pracy, która mogłaby być „osiągnięciem naukowym” w myśl Ustawy, zaczyna się dopiero na str. 224.

19. W rozdziałach weryfikujących hipotezy badawcze są liczne błędy metodyczne w zakresie doboru zmiennych. W rozdziale V. podrozdział 5. „Hierarchia determinant” badanie przeprowadzone dla woj. lubelskiego (a w rzeczywistości gmin wiejskich województwa) polegało na skorelowaniu wielkości wektorowych zmiennej objaśnianej („procentowa zmiana zaludnienia w latach 1995–2014”) z wielkościami skalarnymi zmiennych objaśniających (determinant) i to według stanu na rok 2014 lub 2015. W jaki sposób wielkość zjawiska w 2015 r. mogła determinować zmiany zaludnienia w okresie poprzedzającym?! Należało przyjąć albo wielkości wektorowe, tj.

przyrost/spadek wielkości danej cechy w latach 1995–2014 zarówno dla zmiennej objaśnianej, jak i dla zmiennych objaśniających, albo – co może lepsze – wartości skalarnych dla obu rodzajów zmiennych, np. zmienna objaśniana mierzona byłaby np. poziomem urodzeń czy saldem migracji (średnia dla 3-lecia 1994–1996 oraz średnia dla 3-lecia 2013-2015 – takie ujęcie przez Habilitantkę cech o dużej zmienności w czasie godne jest pochwały). Wykazano by nie tylko hierarchię determinant, ale zmienność ich oddziaływania w czasie.

20. Niekonsekwentne jest grupowanie zmiennych objaśniających. Zmienne te podzielono na 4 grupy, wśród których ewidentnie zabrakło grupy „położenie geograficzne” (zamiast położenia geopolitycznego, w którym uwzględniono tylko jedną cechę). Dwa czynniki położenia (wskaźnik drogowej dostępności transportowej oraz syntetyczny wskaźnik dostępności przestrzenno-czasowej) umieszczono w grupie czynników ekonomicznych! W rezultacie czynnik położenia, tak podkreślany w pracy jako specyfika woj. lubelskiego, nie znalazł potwierdzenia jako uwarunkowanie procesów ludnościowych, co nie przeszkodziło Habilitantce umieścić go w opracowanym modelu przemian demograficznych. W tej grupie czynników powinna być uwzględniona odległość od granicy państwa oraz/lub odległość od miasta (co najmniej średniej wielkości), przy czym przyjęte do badania cechy powinny być sprowadzone albo do postaci stymulant, albo destymulant. Przecież typ położenia geograficznego miał być bardzo ważny w wyjaśnianiu procesu wyludniania. „Peryferyjność gmin w stosunku do stolicy regionu mierzona dostępnością przestrzenno-czasową” (co Autorka wyjaśnia dopiero na str. 231) – a co, jeśli z danej gminy jest bliżej do innego dużego miasta niż Lublin (np. Warszawy, Rzeszowa)? A czy miasta średniej wielkości nie mają wpływu na przebieg procesów ludnościowych w ich zapleczu?

21. Otrzymane współczynniki korelacji nie były testowane pod względem istotności statystycznej zatem nie mogą stanowić wiarygodnego wyniku. Tymczasem Autorka – po omówieniu owych determinant według wielkości współczynnika korelacji (otrzymanego dla wsi lubelskiej, o której w całej pracy pisze, że jest odmienna od innych obszarów Polski) – dokonuje zaskakującego przełożenia wprost wyników z Lubelszczyzny do innych obszarów wiejskich w Polsce: „Reasumując można stwierdzić, że na aktualnym etapie wyludniania się obszarów wiejskich w Polsce kluczową rolę odgrywają determinanty demograficzne” (s. 227).

22. Powyższy zestaw cech Autorka zastosowała do typologii gmin wiejskich wskazując na gminy o większej roli uwarunkowań demograficznych oraz o większej roli uwarunkowań społeczno-ekonomicznych. Czynniki położenia nie znalazły potwierdzenia jako uwarunkowanie procesów ludnościowych, co podważa słuszność dokonanej typologii gmin województwa. W następnym rozdziale Autorka dokonuje kolejnej typologii, tym razem wyłącznie w oparciu o cechy demograficzne. Jednak znowu nie trzeźwieje się o dobór cech popełniając te same błędy (mieszając cechy skalarne z wektorowymi, stymulanty z destymulantami, nie weryfikując ważności cech). Porównanie obu typologii, w których część cech demograficznych pokrywała się, miało dać wypadkową w postaci modeli przemian ludnościowych. Wydaje się, że postawiony przez Habilitantkę ambitny cel teoretyczno-metodologiczny nie został zrealizowany.

23. Habilitantka stwierdza, że praca ma cele teoretyczno-metodologiczne, podczas gdy praca ma przede wszystkim znaczący wymiar poznawczy.

24. W tezach, jak również w celu pracy, Autorka kilkakrotnie odwołuje się do odrębności Lubelszczyzny. Można tutaj zauważyć pewną sprzeczność, że podnosi

odrębność tego regionu i jego specyficznych cech, natomiast potem, na podstawie tych specyficznych cech, stara się dokonać uogólnienia.

25. Tezy tylko wydają się uporządkowane. Natomiast zawierają powtórzenia i można je połączyć. Często są rozbudowane w taki sposób, że zawierają niepotrzebne informacje.

26. Habilitantka sformułowała dwa podstawowe cele teoretyczno-metodologiczne. Jeden z nich to „poszerzenie współczesnego podejścia badawczego dotyczącego obszarów wyludniających się w Polsce oraz stworzenie nowego paradygmatu tych badań”, a drugi – „stworzenie oryginalnego i uogólnionego modelu przemian ludnościowych na obszarach depopulacyjnych Polski po II wojnie światowej”. Ponadto Autorka przedstawiła cel praktyczny, jakim było „przygotowanie opracowania, które w sposób całościowy i wielopłaszczyznowy przedstawi problematykę ludnościową Lubelszczyzny, ukazując zróżnicowanie zjawisk i procesów demograficznych w czasie – w możliwie długiej perspektywie oraz przestrzenne – w granicach regionu”. Ostatni cel – praktyczny jest tym, który rzeczywiście został zrealizowany w pracy. Natomiast dwa cele, określone przez Autorkę jako metodologiczno-teoretyczne, były ustalone na wyrost, zbyt śmiało. Nie zostały one w pracy zrealizowane. Ponadto odnosząc się do pojęcia paradygmatu można stwierdzić, że Habilitantka nadużywa różnego rodzaju sformułowań, co Jej zdaniem w pracach naukowych jest bardzo dyskusyjne i niedopuszczalne.

27. Mankamentem monografii jest jej struktura. Wstęp jest zbyt rozwlekły. Pierwsze rozdziały przedstawiają bardzo szczegółową analizę zmian ludnościowych na terenie Lubelszczyzny od końca II wojny światowej po dziś. Dopiero w połowie pracy Habilitantka omawia teorie, które mają stanowić podstawę wyodrębnienia czynników kształtujących proces depopulacji ludności. I w dalszej części, kiedy powinny do tych czynników pojawić się odwołania, tych odwołań nie ma. W pracy badawczej na ogół przyjmuje się odmienny porządek. Na początku przedstawia się teorie, na podstawie których wyodrębnia się czynniki determinujące badane zjawisko, co pozwala sformułować odpowiednie postępowanie weryfikujące hipotezy i przeprowadzić analizę empiryczną. W tej pracy porządek jest odwrotny. Na początku znajduje się analiza empiryczna, potem omówiono teorie, następnie studium przypadku i na końcu skonstruowano model. Tymczasem powinien on być pierwszym, określonym na podstawie teorii, poprzedzającym badanie empiryczne, w wyniku, którego Habilitantka udowodniłby prawdziwość sformułowanych hipotez, czego w pracy zabrakło.

28. W rozdziale 4. Habilitantka przedstawia czynniki determinujące przemiany ludnościowe. Brakuje jednak oczekiwanego powiązania wskazanych w teoriach determinant ze zmianami demograficznymi w regionie. Uzyskane wyniki Habilitantka interpretuje, przypisując największy wpływ na zmiany liczby ludności w województwie lubelskim czynnikowi demograficznemu. Recenzentka zapytała: „Jak struktura ludności w roku 2014 może mieć wpływ na zmiany demograficzne obserwowane w okresie 20 wcześniejszych lat?”. Następnie stwierdziła, że jest dokładnie odwrotnie, to zmiany demograficzne ukształtowały taką, a nie inną strukturę ludności według wieku.

29. Jeżeli ktoś podejmuje się trudu przygotowania pracy o charakterze interdyscyplinarnym, powinien zgłębić zagadnienia będące jej przedmiotem w wymiarze każdej dyscypliny, poznać literaturę, dotychczasowy stan badań, stosowane metody. Lepiej byłoby, gdyby w rozprawie Habilitantka nie stosowała metod statystycznych, których nie zna. Natomiast przygotowany model powinien być ogólny i odwoływać się do sytuacji demograficznej w kraju.

30. Praca, zdaniem recenzentki, zawiera wiele niedoskonałości warsztatowych, Autorce sprawia trudność precyzyjne formułowanie hipotez badawczych, praca ma niewłaściwą strukturę, nieprecyzyjny język, Autorka wykazuje słabą znajomość metod demograficznych i statystycznych oraz brak umiejętności syntezy i niezależne traktowanie każdego opisywanego w pracy zagadnienia, które tworzą na siłę posklejane części”, a także błędny tok wnioskowania i niewłaściwe zastosowanie podstawowych metod statystycznych do hierarchizacji determinant przemian ludnościowych.

31. Ponadto zebrana dokumentacja wskazuje na małe umiędzynarodowienie dorobku naukowego.

Pouczenie

Od uchwały przysługuje odwołanie do Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, w terminie miesiąca od dnia doręczenia uchwały wraz z uzasadnieniem. Odwołanie wnosi się za pośrednictwem Rady Naukowej Dyscypliny Geografia Społeczno - Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna.

Przewodniczący Rady Naukowej
Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna
i Gospodarka Przestrzenna: *M. Jędrusik*